

Гончаренко Катерина Сергіївна,

доцент кафедри філософії

Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

orcid.org/0000-0003-1162-9464

k.s.honcharenko@udu.edu.ua

Холоша Тамара Олександрівна,

завідувачка науково-дослідного сектору

збереження унікальної книги, архіву

та друкованих матеріалів відділу фондів

Національного музею Тараса Шевченка

orcid.org/0000-0002-4008-0223

t.o.kholosha@std.npu.edu.ua

ДЕКОЛОНІЗОВАНИЙ ОБРАЗ КОБЗАРЯ В ОПТИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено аналіз самосприйняття та самоусвідомлення українського соціуму впродовж перехідної (постколоніальної) доби крізь призму творчості та образу Тараса Шевченка, культ якого як «пророка», «провідника», «батька нації» в українському суспільстві почав формуватися ще в другій половині XIX ст. Досліджується питання новітнього прочитання творчої спадщини українського поета та сучасної перцепції його доробку з огляду на постколоніальний період розвитку українського соціуму та у відповідності до актуальних запитів суспільства. Характеризуються найбільш конфліктогенні аспекти в трактуванні образу Кобзаря в радянській традиції (як борця за волю трудящих), у зарубіжному шевченкознавстві (як творця українського міфу) та в сучасній гуманітарній науці (як духовного батька української нації). Досліджується явище перекладу та популяризації творів Тараса Шевченка як інструменту колонізації в радянські часи, та як однієї з можливостей репрезентації української культури на міжнародному рівні в сучасному глобалізованому світі. Аналізуються спроби модерного прочитання образу Т. Шевченка в працях українських та зарубіжних дослідників Агеевої В., Гош М., Грабович О., Грабовича Г., Забужко О., Сверстюка Є. та інших. Акцентовується увага на необхідності всебічного об'єктивного дослідження поетичного та мистецького доробку українського поета і художника з цілеспрямованою метою якнайшвидшого подолання колоніального спадку в сучасній гуманітарній науці. Подається висновок щодо необхідності інтеграції новітніх шевченкознавчих та гуманітарних досліджень в український культурно-освітній простір задля формування україноцентричного світогляду нашого суспільства та виховання патріотично налаштованого покоління молодих українців.

Ключові слова: деколонізація, історична пам'ять, оптика, поетика, постколоніалізм, колоніалізм, модерний, перекладна література, Тарас Шевченко, трагедія, ідентичність, українська ідентичність, інтертекстуальність.

Honcharenko Kateryna,

Associate Professor at the Department of Philosophy

Teaching and Research Institute of Philosophy and Educational Policy

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University

orcid.org/0000-0003-1162-9464

k.s.honcharenko@udu.edu.ua

Kholosha Tamara,
*Head of the Research Sector
 of Preservation of Unique Books, Archives
 and Printed Materials of the Funds Department
 of the Taras Shevchenko National Museum
 orcid.org/0000-0002-4008-0223
 t.o.kholosha@std.npu.edu.ua*

DECOLONIZED IMAGE OF THE KOBZAR IN THE PERSPECTIVE OF CONTEMPORARY UKRAINIAN LITERATURE: PHILOSOPHICAL ASPECT

The article attempts to analyze the self-perception and self-awareness of Ukrainian society during the transitional (postcolonial) era through the prism of the work and image of Taras Shevchenko, whose cult as a «prophet», «guide», «father of the nation» in Ukrainian society began to take shape in the second half of the nineteenth century. The issue of a new reading of the creative heritage of the Ukrainian poet and the modern perception of his work is investigated in view of the postcolonial period of the development of Ukrainian society and in accordance with the current demands of society. The most conflictogenic aspects in the interpretation of the image of the Kobzar in the Soviet tradition (as a fighter for the freedom of the working people), in foreign Shevchenko studies (as the creator of the Ukrainian myth) and in modern humanitarian science (as the spiritual father of the Ukrainian nation) are characterized. The phenomenon of translation and popularization of Taras Shevchenko's works as an instrument of colonization in Soviet times and as one of the possibilities of representing Ukrainian culture at the international level in the modern globalized world is studied. Attempts at a modern reading of the image of T. Shevchenko in the works of Ukrainian and foreign researchers Ageeva V., Gosh M., Grabovych O., Grabovych G., Zabuzhko O., Sverstyuk E. and others are analyzed. The author emphasizes the need for a comprehensive, objective study of the poetic and artistic achievements of the Ukrainian poet and artist with the purposeful goal of overcoming the colonial legacy in modern humanitarian science as soon as possible. The author draws a conclusion on the need to integrate the latest Shevchenko's studies and humanitarian research into the Ukrainian cultural and educational space in order to form a Ukrainian-centric worldview in our society and educate a patriotic generation of young Ukrainians.

Key words: decolonization, historical memory, optics, poetics, postcolonialism, colonialism, modern, translated literature, Taras Shevchenko, tragedy, identity, Ukrainian identity, intertextuality.

Вступ. Тривалий час колоніального поневолення України наклав незгладимий відбиток на її сьогодення. Послідовне руйнування колонізаторами суспільних та культурних особливостей буття українського народу відлунує в суспільних та культурних реаліях, у національному характері самих українців (Грабович, 1994). Самокритичність, або й визнання крайньої меншовартості дотепер відгукується симптоматикою колективної патології, «колективного мазохізму». У своїх непоодиноких інтерв'ю Оксана Грабович зауважувала: «Люди здебільшого характеризують себе та інших у негативних термінах («мутанти», «аборигени», «бувші донощики» тощо), що, на мій погляд, виразно унаочнює негативне уявлення українців про себе, їхній негативний self-image» (Грабович, 1994, с. 14). Обґрунтовуючи це юнігінським поняттям «колективної тіні», нині спостерігаємо, як прищеплені колонізаторами

деструктивні нахили та прагнення несвідомо активізували пригнічене суспільство. Воно вимушене самоідентифікуватися, визначатися, вбачати в усьому лише відбитки руйнівного впливу аби бути тотожним заданій проєкції. «... колонізований народ не лише змушений нести на собі тіньову частину домінуючої культури, а й діяти в її межах» (Грабович, 1994, с. 15).

Звісно, можна сказати, що часи колонізаторів минули, і вже тривалий час Україна є незалежною, а на сьогоднішній день ще й обстоює це право на свободу в тяжких воєнних подіях. Та все ж ми повсюдно натикаємося на відголоски, відбитки, а подекуди й крайнє зразкові штампи колоніалізму. Це можна побачити, як в соціальному просторі, так і на тлі існуючих дотепер образів культури, літератури тощо. Це пояснюється насамперед тим, що перехід будь-якого суспільства від колоніального устрою до незалежності відбувається поступово, торкаючись

усіх сфер людського буття – від соціально-побутової до політичної, не оминаючи також і культурно-освітнього життя соціуму. Під час такого процесу, особливо коли відбуваються кардинальні зміни існуючого порядку, часто виникають конфліктогенні ситуації. Їх викликають суперечності серед суспільства, котрі, в свою чергу, стимулюють активні зміни в житті спільноти, яка мусить долати складні історичні виклики, що постали перед нею в процесі переходного періоду (Грабовська, 2019, с. 588).

Постановка проблеми. Для того, аби уявити механізми деколонізації, які все ж свідомо частина українських інтелектуалів намагається провадити, ми звернемося до постаті Кобзаря, як до одного з тих, хто й дотепер з'являється в колоніальному образі (в тій же таки шкільній літературі або ж під час традиційних шевченківських ушанувань). Бо, як зазначають критики, до прикладу Григорій Грабович, в українській літературі є постійна потреба в перегляді історіографічних концепцій (Грабович, 1998) задля формування рецептивних теорій та проведення постколоніальних ревізій. Тому необхідно «відбронзовити» українського поета, розгледіти його людську постать під статуєю та переосмислити його спадок, оскільки «нове прочитання Шевченка стає засобом *нашого* оновлення» (Грабович, 2000, с. 110).

Отже, з огляду на власне вивчення, ми будемо звертатися до процесу деколонізації українськими дослідниками постаті Кобзаря. Хоча варто відзначити, що в сучасній українській літературі наявне й таке явище як «постколоніальні практики», які більше відповідають новим прийомам формування літературних творів. «Використовуючи термін «постколоніальна практика», маємо на увазі письменницький досвід побудови художньої дійсності, текстотворення у постколоніальний період, відлік якого хронологічно можна вести з початку незалежності нашої держави. Однак, постколоніальний період не завжди позначений подоланням культурного колоніалізму» (Качак, 2014, с. 52).

Історії людей і народів точно не повторюються ніколи, лише в закономірностях. Переоцінка і прозріння суспільства можуть здійснитися тільки у випадку готовності до них і певності у собі. Оскільки такі персоналії, як

Шевченко, втілюють колективне «я», уособлюють мрії і трагедії народу, то механізм переосмислення Шевченкового образу стане проєкцією самоусвідомлення й мірилом життєздатності суспільства. «Гуманізуючи його образ, ми гуманізуємо себе» (Грабович, 2000, с. 110).

Виклад матеріалу. Ключовою постаттю новітньої історії української літератури, культури та суспільно-політичного життя є Тарас Шевченко. У впливі на свідомість українців як минулих поколінь, так і сьогоденних він не має собі рівних. Цей феномен пояснив ще на початку XX ст. український письменник Б. Грінченко, підкресливши, що «Шевченко перший виразно висловив ідею повної незалежності української яко нації», і наголосив, що поет «був перший українець з правдивою національною свідомістю, і ніхто не пособив так, як він, вироблятися доброму українському національному світоглядові» (Грінченко, 1892-93). Шевченкові твори вважаються еталонними, вони «втілюють, формують і породжують колективну ідентичність, даруючи читачам трансцендентне відчуття належності й самоутвердження» (Grabowicz, 2014, с. 15).

Уже серед своїх сучасників, а ще більше по смерті, для багатьох українців Шевченко став «батьком Тарасом», батьком нації, голосом народу, українським пророком, святим, апостолом, іконою, каноном... Парадоксально, але в українському суспільстві сталося так, що основна цінність обернулася на свою протилежність. На перетягування, як каната, Шевченкової постаті задля власних ідеологічних потреб між різними політичними та громадськими лідерами та організаціями звернув увагу ще М. Драгоманов наприкінці XIX ст., а під кінець XX ст. цей список «шанувальників» Шевченка доповнив І. Дзюба. «Через його величезну популярність, кожна політична сила пам'ятала, що його треба зробити своїм» (Сверстюк, 2011, с. 215).

Однак експлуатація Шевченка «аж до мозолів» відбулася в радянські часи. Офіційна більшовицька ідеологія, проголосивши «хто не з нами, той проти нас», заходила «підганяти» поета під свою класову програму, утилітарно пропагуючи Шевченкові слова про «сім'ю вольну, нову» для зміцнення основ імперії. «Шевченків портрет було викривлено в бік їхньої релігії ненависті, на нього було натягнуто

маску матеріяліста, атеїста і борця із «українським буржуазним націоналізмом». І було заборонено торкатися маски. І навіть заборонено називати її маскою» (Сверстюк, 2011, с. 216).

Однак насильство відбулося не лише над «зовнішністю» Тараса – найбільше втручання зазнала його поетична спадщина. Є. Сверстюк підкреслював, що «фальшовано і замовчувано було тільки окремі твори, а всі інші було фальшиво прочитано й витлумачено фальшивою мовою класової боротьби й соціологічного примітиву» (Сверстюк, 2011, с. 216). Зрештою, це дало свій результат: Шевченко все більше ставав відчуженим від людей, водночас перетворюючись на ідеологічний рупор. «Найдивовижніше те, що він, вічний дисидент, став ручним і привієлованим поетом «під захистом держави» (Сверстюк, 2011, с. 216).

Один із найвагоміших дослідників Шевченкового феномену Г. Грабович пропонує нині подивитися на поета із перспективи років незалежності, яким він постане перед нами? У дусі народництва, починаючи від М. Костомарова і закінчуючи поетами-публіцистами, які щороку вишукують апофеозні варіанти традиційних номінацій Шевченку, поет постає винятково у призмі народу, його потреб і його долі, а поза цим Шевченка ніби й не було. Коли глянемо на нього в шорах соцреалізму, то побачимо його реалістом, матеріалістом, атеїстом, революційним демократом, соратником корифеїв російської літератури, яку він палко любив. У своїх творах закликав «громадою обух сталить» та виступати проти своїх панів-гнобителів, боротися за новий суспільний лад без супостатів, кріпосників, попів-лицемірів. Натомість у творах української діаспори, наприклад, у Д. Донцова, «Шевченко постає крицевим носієм національної, державної ідеології, незламним лідером-трибуном, що закликає до безжалісної розправи не тільки з ворогом-окупантом, але й зі своїми ж нікчемними й запроданими земляками» (Грабович, 2000, с. 108). Ці ідеології, побудовані на схемах із витягнутих цитат поза контекстом, перетворили Шевченка на «об'єкт дослідження лишень як сурогат політичного діяння, і тому, що їхня глибина, так би мовити, математична, концепція в принципі авторитарна або й тоталітарна, й відтак, насправді, взагалі не зацікавлена літературою, чи поезією, чи людиною, а тільки

владою як такою, або тільки колективом» (Грабович, 2000, с. 108). Зрештою, ця ідеологічна рутинність, боротьба за канон вбиває справжнє пізнання, вважає дослідник. Натомість Шевченко – серцевина українського самоотождечення, української духовності – остаточно охопленим і окресленим взагалі ніколи не буде. «Для всякого офіційно-популярного, символічно-ритуального мовлення ця істина найнебезпечніша, бо вона заперечує постулат контролю, й це нібито ексклюзивне, монопольне уповноваження тлумачити національного генія, і тим самим черпати з його авторитету, озброюватися його ауру» (Грабович, 2000).

В сучасній українській гуманітаристиці деколонізований погляд на творчість Тараса Шевченка є, насамперед, зміна оптики в сприйнятті його постаті. В небуття відходить знешкоджений та знеструмлений радянським каноном «співець кріпацької долі» та «вусатий, понурий дід» (образ, який постійно відтворюється адептами Шевченка-пролетаря, що в разі заперечення їх тверджень рвуть на собі уявні вишиванки від злості чи божевілля) і на передній план виринає автор, який зсередини імперського режиму створив мову політичної суб'єктивності та запустив проєкт культурної деколонізації. В есеїстиці Оксани Забужко ця зміна увиразнена нівелюванням культу особистості, і натомість конструюванням альтернативного символічного порядку, в якому українське «ми» виривається з ролі етнографічного придатка «руської культури». Вже в творі «Кавказ» Оксана Забужко вбачає демонстрацію імперського дискурсу зсередини. І викриття його відбувається мовою сатири, біблійної інтертекстуальності та інвективності, а не жонглюванням «жалісними» елегіями про страждання. Висміювання ж, яке присутнє, звернене не в бік «бідного народу», а спрямоване на колоніальну лексику влади, викривання її брехні й ритуальних жестів. Ліричне «я» Тараса Шевченка не можна розглядати в якості локального варіанту просвітницької моралі, він, перш за все, є суб'єктом політичного досвіду: солдат-засланець, вигнаець, який називає насильство належними словами та переводить тілесну травму на зрозумілу загальнозначиму мову.

Така реконфігурація знімає пізнє націоналістичне «моралізування» з шевченкових текстів і повертає їх у регістр політичного. Ганьба не

в образі «аморальної дівчини», а ганебним є сам порядок, який робить її вразливою та безмовною. Вона ж, мається на увазі реконфігурація, вказує на те, що «бронзовий» радянський Тарас Шевченко був технікою деполітизації, музейною рамою, чи то й вусатим дідом, що наглядає зі стіни, за якою відсутній конфлікт із імперією. Повернувши конфлікт, ми повертаємо європейський масштаб постаті Кобзаря, надаємо виразності його рисам обличчя, за понурістю якого проступає іронічна посмішка.

В свою чергу, Віра Агеєва зважає на філологічну складову Шевченкової творчості, що виводить її в розряд європейської. Для неї ключ не лише в гучних інвективах, що присутні у творах, а й у стильових стратегіях, через які Тарас Шевченко перетворює «маленьку» народну мову на високу європейську літературу. «Він виростатиме з опанованого і відкинутого, бо перебореного, неklasичного вишколу; він виростатиме із пристрасті людської душі епохи історичних катаклізмів; він зіпреться на глибинно національне підґрунтя; фольклор, бо Шевченко вже ввібрав у себе й по-своєму перетопив український фольклор» (Агеєва, 2001, с. 26-27). Тут причаїлося оте «колись Шевченко поставив мову на сторожі рабів німих». Його «поезія була визначальною для самої національної ідентичності українців, глибоко вкоріненою в національну свідомість, урешті, необхідною для «центрування», сказати б, канону класики, та попри це все генія терміново потрібно було «адаптувати» до політичної ситуації, ввести «в належні рамки» (Агеєва, 2001, с. 74).

В. Агеєва показує, як біблійна риторика в тому ж таки «Кобзарі» слугує не релігійною декорацією та не зведена до банальності ілюстративного матеріалу, а є повноцінним інструментом контртеології. Імперський сакральний міф (як-от, замусолена тріада «православ'я-самодержавство-народність») обертається профанацією, коли пророчий голос поета віддає справедливість не «царю-батюшці», а живим та пригнобленим. Так при аналізі «Сну» стає очевидно, що офіційна мова влади викрита як карнавал мундирів та порожніх жестів, і цей сміх далеко не «народні веселощі», а політична технологія розмагнічування імперської величі. У жіночих сюжетах В. Агеєва системно відводить погляд від моралізаторства, яке вже час залишити народним казкам і звертається

до структурного насильства. Ганьба Катерини є похідною від асиметрії влади та мови, а не «гріхом», і саме тому Шевченко будує для жінки простір «другого голосу»: співчутливий, але не поблажливий, де читач змушений побачити не падіння «індивідуума», а крах справедливості загалом. Через такі «мікроприйоми» сучасна авторка домагається головного: знімає фольклорну рамку та повертає Тараса Шевченка до європейської родини модерної поезії, де він сперечається з Міцкевичем чи полемізує з Байроном, а не «ілюструє побут» та тужить з власної долі.

Сучасна українська література та критика, прийнявши той же шлях, роблять те ж, що Т. Шевченко робив із мовою, а саме перекладають «канон» у живу роботу пам'яті та відповідальності. З цієї позиції перерахування «Кавказу» вже не як «старий підручник», а як знак солідарності з іншими колонізованими, що у ХХІ ст. набуває неабиякої актуальності. «І мертвим, і живим...» звучить не мораллю діаспори ХІХ століття, а критикою елітної мімікрії під метрополією. А от «Заповіт» виходить із ролі церемоніального гімну до реєстру політичної етики, де свобода постає у всій величності колективної практики, а не містичним шляхом «великого народу».

Деколонізований образ Тараса Шевченка в О. Забужко та В. Агеєвої не зводиться до пасажів та вивертів, аби писати про війну, тілесну вразливість чи гідність повсякденності. Вони, насамперед, виражають успадкований у нього метод. Цей метод простий і суворий: визнати насильство, вивернути офіційну мову навиворіт, повернути голос тим, кого позбавили права говорити, та зберегти право на сміх як форму свободи. Тож «національна специфіка» цього погляду не так в патріотичному жесті, а більше у вираженні вистражданої звички бачити себе не «молодшим братом» і не «регіональним варіантом», а суб'єктом із власним правом на мову, тіло та історію.

Якщо на обрій винести глобальну перспективу, то Т. Шевченко, крізь творчість О. Забужко та В. Агеєвої, вписується у світову карту антиколоніальної літератури не маргіналією, а раннім та оригінальним вузлом. Шевченкова поетика поєднує романтичну революційність із копіткою роботою над промовою пригноблених, а його українська мова – це не локальний

колерит, а обраний медіум свободи, який можна порівняти з вибором ірландців, індійців, що писали «не мовою імперії». Тому «деколонізація Шевченка» не академічна вправа, а перезапуск культурного договору. Цим ми відмовляємося від музейної фіксації та повертаємо собі автора як інструмента самовизначення (для школи та університету, для нової поезії та документальної прози, для публічної мови та політичної дії). І в цій повернутій жвавості, де «Кобзар» знову сперечається й сміється, сучасна українська словесність отримує не ікону, а співавтора, з яким можна працювати, полемізувати й брати на себе ту саму відповідальність: говорити так, щоб мова більше не служила чужій владі.

Окремої уваги в контексті перехідного періоду заслуговує питання популяризації творчості Тараса Шевченка закордоном. Тут маємо ще одну колізію, оскільки творчість Кобзаря у XX ст. стала ідеологічним інструментом колоніалізму. Відомо, що Шевченкові поетичні твори на польську та російську мови почали перекладати ще за його життя. З часом ця географія збільшувалася, а в XX ст. стала настільки масовим явищем, що, наприклад, «Заповіт» Тараса Шевченка має понад 150 перекладів мовами світу. Звичайно, це викликає захоплення та гордість, однак є одне але. Як виявилось, більшість цих перекладів були «замовними», готувалися до традиційних шевченківських свят та ювілеїв. Поширюючи інтернаціонального Шевченка, радянська влада насаджувала ідеологію «братніх народів» та тієї ж таки «нової, вольної сім'ї» в радянських республіках та далеко за їх межами, наприклад, в Індії, країнах Азії, Латинської Америки та ін. Шевченко виявився дуже зручним поетом: «Він справді був непримирним до всякого рабства. Поет був борцем проти царського самодержавства. Український патріотизм у нього поєднувався із солідарністю з іншими народами у їхній боротьбі за волю. Нарешті, поет про все розмовляє із Богом і часто від серця докоряє Йому за допуст неправди» (Сверстюк, 2011, с. 115). Для народів, які потерпали від політичної та соціальної несправедливості, Шевченко став своїм, бо його тематика (особливо селянська, сирітська, жіноча) була зрозумілою, близькою, доступною, тому твори Кобзаря швидко ставали популярними й улюбленими.

Реалії українського сьогодення дали поштовх до нового зацікавлення Шевченком закордоном. Як свідчить досвід наукових співробітників Національного музею Тараса Шевченка в Києві, зокрема Любові Тарашук (яка водить екскурсії англійською мовою), до повномасштабного вторгнення відвідувачі зі США, Великобританії, Австралії, ЄС досить стримано реагували на поезії Тараса Шевченка зі збірки «Три літа», куди входять громадянсько-патріотичні твори «Заповіт», «І мертвим, і живим...», «Кавказ», «Сон» та ін. Зауважуючи, що ці твори «вузько тематичні і торкаються питомих українських питань», вони просили продекламувати переклади пейзажної та інтимної лірики, «щось не про Україну, а загальнолюдське». Натомість відвідувачі із країн так званого Глобального Півдня – Латинської Америки, Азії, Африки – найщиріше відгукувалися на патріотичні поезії Тараса Шевченка. Більшість із цих країн були колись колоніями, тому громадянська поезія Шевченка для них – це не просто українська літературна спадщина, а й антиколоніальний маніфест, який резонує із їхнім історичним досвідом. Після 24 лютого 2022 року ситуація кардинально змінилася. Європейські та американські відвідувачі після знайомства з життєписом Тараса Шевченка, його творчістю та історичним контекстом (особливо їх дивує, що слова «Борітеся – поборете!» написані 200 років тому), висловлюють своє розуміння й щодо причин російсько-української війни, а також щиро захоплюються мужністю й сміливістю українців у цій боротьбі.

На жаль, сьогодні немає державної програми популяризації Шевченкової спадщини за межами України, хоча, як свідчить практика, такий запит в іноземців є. Попри те, що майже кожного року ми маємо нові переклади Тарасових творів – турецькою, азербайджанською, в'єтнамською, арабською, ідиш – це робиться ентузіастами, залюбленими в Шевченкове слово. Наприклад, такою є збірка вибраних творів Тараса Шевченка бенгальською мовою у перекладі Мрідули Гош – д. філос. н., дослідниці з Індії, яка вивчає проблеми постколоніалізму (Ghosh, 2025). Під час презентації її збірки в музеї у травні 2025 року на круглому столі звучало багато думок про те, що, втрачаючи на культурному фронті, Україна багато втрачає і в інших сферах світових відносин. Модерна

творчість Шевченка, який пропагував завжди актуальні цінності, має потужний потенціал у міжнародному діалозі, особливо з тими країнами, які мають колоніальний досвід.

Висновки. Процес постколонізації для української науки і культури виявився досить складним. Конфліктогенні ситуації в суспільстві потребують прискіпливого перегляду та перепрочитання колишніх авторитетів та постулатів. Вкрай важливим завданням для гуманітарної науки є деколонізація образу Тараса Шевченка, який залишається авторитетною постаттю в українській та світовій культурі, його твори актуальні, пропагують загальнолюдські цінності, сприяють самоусвідомленню й самоідентифікації українського суспільства. У працях

Агеєвої В., подружжя Грабовичів, Забужко О. та інших дослідників творчості Кобзаря закладено модель прочитання спадку українського письменника без історичних ідеологічних нашарувань та канонів, що дає можливість перцепції його спадщини як модерного українського поета світового значення. Перекладені твори Тараса Шевченка мають великий потенціал у міжкультурному діалозі. Успішна деколонізація постаті українського поета стане важливим кроком у самовизначенні українців. Важливо інтегрувати новітні шевченкознавчі дослідження в український культурно-освітній простір задля формування україноцентричного світогляду нашого суспільства та виховання патріотично налаштованого покоління молодих українців.

Список використаних джерел:

- Агеєва, В. (2001). Апологія модерну: обрис XX віку: статті та есеї. Київ. Грані-Т. 408 с.
- Агеєва, В. (2021). За лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини. Київ. Віхола. 360 с.
- Ghosh, M. (2025). The Great Kobzar Taras Shevchenko: Selected Poetry. Jaipur. Jadavpur University. pp. 326.
- Грабович, О. (1994). Колоніальна спадщина в сьогоdnішній Україні. «Арка». №1. С. 14 – 15.
- Грабович, Г. (1998). Поет як міфотворець: семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Київ. Часопис «Критика». 206 с.
- Грабович, Г. (2000). Шевченко, якого не знаємо: з проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета. Київ. Критика. 317.
- Grabowicz, G. (2014). Taras Shevchenko. Poet, Artist, Icon. 1814 – 1861. New York. The Ukrainian Museum. pp. 238.
- Грабовська, І. (2019). Постколоніалізм як конфліктогенний фактор у культурно-історичному просторі сучасної України. *Молодий вчений*. 2019. № 2 (66). С. 588 – 561.
- Грінченко, Б. (1892-1893). Листи з України наддніпрянської. URL: <http://litopys.org.ua/drag/drag204.htm> (дата звернення 25.09.2025).
- Забужко, О. (2009). Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 4-те вид. Київ: Факт. 146 с.
- Качак, Т. (2014). Подолання тематичних табу у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва: постколоніальна практика. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 228. Т. 240. Філологія. Літературознавство. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. 104 с. С. 51-58.
- Сверстюк, Є. (2011). Шевченко поза часом. Есеї. Луцьк-Київ: ВМА «Терен», ТОВ «Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 280 с.

References:

- Aheieva, V. (2001). Apolohiia modernu: obrys XX viku: statti ta esei [Apology of modernity: Outline of the twentieth century: Articles and essays]. Kyiv. Hrani-T. 408 p. [in Ukrainian].
- Aheieva, V. (2021). Za lashtunkamy imperii. Esei pro ukrainsko-rosiiski kulturni vidnosyny [Behind the empire's curtains: Essays on Ukrainian-Russian cultural relations]. Kyiv. Vikhola. 360 p. [in Ukrainian].
- Ghosh, M. (2025). The Great Kobzar Taras Shevchenko: Selected Poetry. Jaipur: Jadavpur University. 326 p. [in English].
- Hrabovych, O. (1994). Kolonialna spadshchyna v sohodnishnii Ukraini [Colonial heritage in contemporary Ukraine]. Arka [Arka], (1), 14–15. [in Ukrainian].
- Hrabovych, H. (1998). Poet yak mifotvorets: semantyka symboliv u tvorchosti Tarasa Shevchenka [The poet as mythmaker: Semantics of symbols in Taras Shevchenko's work]. Kyiv: Chasopys "Krytyka". 206 p. [in Ukrainian].
- Hrabovych, H. (2000). Shevchenko, yakoho ne znaємо: z problematyky symbolichnoi avtobiohrafii ta suchasnoi retseptsii poeta [The Shevchenko we do not know: On the problems of symbolic autobiography and modern reception of the poet]. Kyiv: Krytyka. 317 p. [in Ukrainian].

Grabowicz, G. (2014). Taras Shevchenko. Poet, Artist, Icon. 1814–1861. New York: The Ukrainian Museum. 238 p. [in English].

Hrabovska, I. (2019). Postkolonializm yak konfliktogennyi faktor u kulturno-istorychnomu prostori suchasnoi Ukrainy [Postcolonialism as a conflict-generating factor in the cultural and historical space of contemporary Ukraine]. *Molodyi vchenyi* [Young Scientist], (2/66), 558–561. [in Ukrainian].

Hrinchenko, B. (1892–1893). Lysty z Ukrainy naddnyprianskoi [Letters from Dnieper Ukraine]. <http://litopys.org.ua/drag/drag204.htm> (accessed September 25, 2025). [in Ukrainian].

Zabuzhko, O. (2009). Shevchenkiv mif Ukrainy. Sproba filosofskoho analizu [Shevchenko's myth of Ukraine: An attempt at philosophical analysis] (4th ed.). Kyiv: Fakt. 146 p. [in Ukrainian].

Kachak, T. (2014). Podolannia tematykh tabu u suchasni ukrainskii prozi dlia ditei ta yunatstva: postkolonialna praktyka [Overcoming thematic taboos in modern Ukrainian prose for children and youth: A postcolonial practice]. *Naukovi pratsi: naukovo-metodychnyi zhurnal* [Scientific Papers: Scientific and Methodological Journal], 228(240), 51–58. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. P. Mohyly. 104 p. [in Ukrainian].

Sverstiuk, Ye. (2011). Shevchenko poza chasom. Esei [Shevchenko beyond time: Essays]. Luts'k–Kyiv: VMA “Teren”, TOV “Vydavnychiy dim ‘Kyievo-Mohylianska akademiia’”. 280 p. [in Ukrainian].